

Министерство образования Республики Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Ээрбекская средняя общеобразовательная школа имени Оюна Кавааевича Оолака
муниципального района «Кызылский кожуун» Республики Тыва

Рассмотрена на заседании

ШМО учителей начальных классов

Протокол № 1 от «16» августа 2023г.

Руководитель ШМО

Салчак И.В. /Салчак И.В./

Согласована

заместителем директора по УВР

Сундуй Г.Т. /Сундуй Г.Т./

«15» 08 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному языку 4 «Б» класса

на 2023-2024 учебный год

Авторы Ш.Ч. Сат, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондар

Количество часов в неделю: 2 ч

Количество часов в год: 68 ч

Учитель начальных классов: Пабундук О.Д.

Тайылбыр бижик

Тыва дыл – Тыва Республиканын ундезин чурттакчылары болур тываларнын торээн дылы. Амгы уеде ол Тыва Республиканын куруне дылдарынын бирээзи апарган. Тыва дыл чугле харылзажырынын эвес, тыва культуранын – улустун аас чогаалынын, литературанын, театр уран чуулунун болгаш радио, теледамчыдылганын, парлалганын, эртемнин, албан - херек кылырынын, ооредилгенин база кижизидилгенин дылы апарган.

Тыва школалар тургустунганынын бирги хунунден эгелээш, тыва дылды тускай эртем кылдыр ооредип эгелээн деп тыва эртемденнер бижип турар.

Тыва дылды эге школага ооредири уругларнын угаан-медерелин, логиктиг боданышкынын сайзырадырынга, оларны эки мозу-шынарга кижизидиринге, куш-ажылга белеткээринге, уругларнын ниити билиинин, культуразынын деннелин бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Школага тыва дылды ооредири уругларга торээн дылынын дугайында эге чада билиглерни бээр, оске эртемнерни шингээдип алырынга дузалыг.

Тыва дылдын программалары школаларнын тургузуунун, сорулгаларынын база тыва дылдын болгаш ниити дыл эртемнин хогжулдезинин аайы-биле чаартынып турган.

Бо программаны 2-4 класстарның тыва дыл болгаш номчулга кичээлинге таарыштыр тургускан.

Эге класстарга тыва дылды ооредиринин программазының кол **сорулгалары:**

- уругларны медерелдии-биле шын номчуур, бжиир болгаш чугаалаарынга ооредири;
- торээн дыл болгаш литература талазы-биле эге билиглерни бээри;
- уругларны ном-биле ажылдаарынга чанчыктылары, номчулга болгаш билиглерже чуткулун хайныктылары;
- номчулга болгаш бижилгенин дузазы-биле бойдушту, ниитилелдин амыдыралын, болуушкуннарны хайгаараары;
- уругларны чечен чогаал оранынче углап, сөстүң уран чурумалдыг овор-хевирин дамчыштыр сөзүглелдин долу болгаш делгем утка-шынарлыын хөй талазындан угаап билип алырынга дузалаар;
- уругларны эки мозу-шынарлыг, идепкейлиг, куш-ажылга ынак, хулээнген херээнге харысалгалыг кижил болурунга, таварышкан бергелерни бот-тускай ажып эртерин болгаш чараш чуулдерни эскерип билиринге кижизидери;
- ооренип турар чуулдерин сайгарып, деннеп, болуктеп, туннеп, тайылбыр кылып билиринге чанчыктылары;

Ниити билиглер, арга-мергежил болгаш ажыл-чорудулганын **аргалары:**

1. Ханы билиг алырынын ажыл-чорудулгазы.

Бир чуул-биле болуп турар болуушкуннун оскерилгезин тывары, хайгааралды аас-биле тайылбырлаары. Деннелге аргазын ажыглап тургаш, деннештирип турар чуулдернин онзагайларын илередири. Хайгаараар, шенелде кылыр сорулга-биле туннелдерни деннештирери.

2. Чугаа чорудулгазы болгаш медээлер-биле ажыл.

Созуглелдернин темазын, кол утказын аас болгаш бижимел хевирге илередири. Монологтуг чугааны тургузары (сумелээн темага, салган айтырыпта); диалогка (чугаага) киржири. Словарьларда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, оларны дилеп, шыгжап чанчыгары. Компьютерге ажылдап ооренири. Материалды таблица дузазы-биле коргузери. Медээлерни алфавит болгаш саннар дузазы-биле чурумчудары. «болгаш, азы...», «бир эвес..., ол...», «чугле ол эвес, а...» дээн чижектиг бодун ужур-уткалыг чугааларны ажыглаары.

3. Ажыл-чорудулганы организаастаары.

Тускай айтышкын, улугер болгаш бодун алгоритм ёзугаар кууселде кылыры. Ооредилге мергежилгелерин чыскаап чурумчудары (Мону канчаар кылырыл?). Ажыл-

чорудулганын хыналдазынын болгаш демдээнин аргаларын илередири (Бо чуул шын кылдынган бе?). Берге чуулдернин чылдагаанын илередири (Канчангаш? Чуге?). Берге чуулдерни баш удур илередип алыры (Кандыг бергедээшкин туруп болурул?). Ажылда частырыгларны илередири болгаш оларны эдери (Частырыглар бар ирги бе?).

4.Демнежилге ажылы.

Эрткен темага хамаарыштыр билиглерин аразында айтыржып, арга-суме катчып, ол ышкаш кылыр ажылды улежип билири.

Класс бурузунун тыва дыл программанын эртемден-методист башкылар **беш-беш бөлүктөрдөн** тургустунган кылдыр тургускан. Бо программа база оларнын ол чуулунге даянган: 1) «Үннер болгаш үжүктөр» 2) «Сөс» 3) «Домак» 4) «Харылзаалыг чугаа» 5) «Чараштыр бижилге». Ынчангаш эртемден-методист башкыларнын санап турары-биле класс бурузунге фонетика, лексика, сөс тургузуу, морфология, синтаксис болгаш харылзаалыг чугаа талазы-биле билиглер алыр ужурлуг.

Эге школага **чечен чогаал номчулганын программасы** уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынче, оореникчилернин шын чугаалап ооредиринин аргазы – номчулганын чанчылдарын хевирлээри болгаш ону сайзырадырынче угланган. **Номчулга** кичээлдеринин кол **сорулгалары:** 1)номчулганын шын, медреселдиг, аянныг, ыткыр номчуур шынарлары; 2)чогаалда овор-хевирни, созуглелдин утказын шын шингээди алыры; 3)уругларнын чугаазын сайзырадыр болгаш оларга чугаалап, номчуп, дыннап билиринин чанчылдарын билиндирер; 4)уругларнын ном-биле ажылдап, оон билиг тыварынга, номну уруглчу номчуурунга сонугалдыг болурун чедип алыр;

Өөреникчилернин билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер

Өөреникчилер 4-кү классты дооскаш, дараазында билиглерни шингээди алган турар: өөренип эрткен чугаа кезектери болгаш оларнын ылгавыр демдектери, чаңгыс аймак кижигүннер.

Өөреникчилернин мергежилдери:

өөренип эрткен орфограммалар болгаш пунктуограммалыг (падеж кожумактары, укталган демдек аттарынын чогаадылга кожумактары, кылыг сөзүнүн үе кожумактары, эвилел чок база *ынчалза-даа, а, болгаш* деп эвилелдерлиг чаңгыс аймак кижигүннерге бижик демдектери) 60-70 хире сөстүг сөзүглелди чазыг чок, шын чараштыр дүжүрүп бижири болгаш адап бээрге, бижири;

оожум, аяк, дидим, каът дээн чергелиг сөстөрнин фонетика-графиктиг сайгарылгазы;

сөстүн тургузуун сайгарары: дазыл, чогаадылга кожумаа, өскертилге кожумаа;

чугаа кезектеринин талазы-биле сайгарары: чүве аттарынын санын, падежин, сан адынын бөлүктөрүн, арыннын ат оруннарынын арнын, санын, кылыг сөстөринин санын, арнын, үезин тодарадыр;

өөренген чугаа кезектерин харылзаалыг чугаага ажыглаар.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чүве аттарын, демдек аттарын, кылыг сөстөрүн таарыштыр шилиир;

домактарнын эң бөдүүн сайгарылгазын кылыр, оларнын чугаалаар сорулгазынын аайы-биле янзыларын, чугула болгаш ийиги черге кижигүннерин тодарадыр, домакта сөстөрнин аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле илергейлээр;

хууда тургустунган план езугаар 80-110 хире сөстүг сөзүглелдин эдертии, солун таварылга, хайгааралдар болгаш экскурсия дугайында улуг эвес чечен-чугаа бижиир;

хана солунга чүүл бижиир;

харылзажылганын дүрүмнеринге дүүштүр дилегни, четтиргенин, буруузун билингенин, чалалганы, байыр чедириишкинин, чөпшээрешпезин илередир.

Эге школаны дооскан өөреникчилерниң белеткелинге негелделер:

Личностуг:

-Төрөөн дылывыс харылзажырынын база мээ-медереливистиң шынарын көргүзерииниң кол чепсээ;

- Төрөөн дыл национал культуравыстың кол болуушкуну;

- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдың бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чөптүг ажыглап билири;

- Төрөөн дылын улаштыр өөрениринге сонуургалын оттуары;

- Аас болгаш бижимел чугаага дылдың уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.

-Төрөөн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырадынга өөреникчинин бот киржилгези;

- Аас чугаага дылдың уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландырады.

Метапредметтиг

А) Регулятивтиг

- өөренип турар эртеминиң тема, бөлүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;

- башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип өөренири;

-бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандырады.

-өөренген темазынга алган билиглерин түңнөп болгаш үнөлөп билирин боттандырады;

- аас болгаш бижимел чугааны дылдың негелдери-биле чогуур үезинде практика кырынга өскертип болгаш ажыглап билири.

Б) Билдилиг

- өөрөдиге даалгаларын күүседип турар үеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;

-бодунуң назы-харынга дүүштүр янзы-бүрү словарьларга, справочниктерге даянып билири;

-дылдың негелдерин күүседирде янзы-бүрү схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;

-белен таблицаларны, схемаларны, сөзүглелдерни немээри;

-дылдың адырлары: үн, үжүк, сөс тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигүнү, бөдүүн домак дугайында алган билиглерин деңнеп, бөлүктөп, тып, ажыглап билири;

-алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, бөлүктөп, түңнөп билири;

- сөсте орфограммаларны янзы-бүрү аргалар-биле хынап билири;

- номчаан сөзүглелдериниң кол утказын ылгап үндүрери;

- бодунуң чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыңнакчыга дамчыдып билири;
- библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- болушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири.

Коммуникативтиг

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнелге келиринге өөредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- билдинмес чүүлдеринге айтырыгларны салып билири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;
- коммуникативтиг сорулгаларны дыңнакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медеглеп чедирери;
- удур-дедир хыналда үезинде бот-боттарынга дузаны үезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары.

Предметтиг:

- өөрөнгөн чугаа кезектерин адап билири;
- сөстүн уткалыг кезектерин (дөстен аңгыда) аңгылап билири;
- практика кырынга билиглерин ажыглап билири;
- үннер болгаш үжүктөрү, ажык болгаш ажык эвес үннерни;
- кыска, узадыр база өк-биле адаар ажык үннерни, күштүг база кошкак эжеш болгаш эжеш эвес (дүлөй болгаш ыткыр) ажык эвес үннерни;
- ажык эвес үннерни дүлөй болгаш ыткырын;
- чуве аттарын, демдек аттарын, кылыг сөстөрүн, сан аттарын (түң болгаш дугаар), арынның ат оруннарнын;
- эвилелдер болгаш артынчыларнын;
- дазыл, чогаадылга болгаш өскертилге кожумактарын;
- домактын чугула кижигүннерин (кол сөс биле сөглөкчини), ийиги черге кижигүннерин (аңгылавайн);
- чаңгыс аймак кижигүннерлиг бөдүүн домактарнын;
- очулга болгаш тайылбыр словарьларнын;
- ийи составтыг бөдүүн домактарнын чижектерин;
- уругларга билдингир чогаалдарнын аттарын;
- чугаалаар сорулгазының аайы-биле домактарнын үн аянын барымдаалап аңгылаарын;
- чуве аттарын тургузуунун аайы-биле сайгарары (хөйүнүң санының болгаш падеж кожумактарын аңгылаары);
- бөдүүн домактарда кол сөс болгаш сөглөкчини, сөс каттыжышкыннарнын база чаңгыс аймак кижигүннерни тодарадыры;

- өөрөнгөни орфограммалар болгаш пунктограммалар кирген 75-80 хире сөстүг сөзүглелди дыңнап тургаш, тода бижири;
- домак эгезинге база хуу аттарга улуг үжүктү бижири;
- сөс иштинге ажык эвес үннерниң үжиүктөрин дакпырлап бижири;
- сөс эгезинге **т-д, п-б** бижири;
- чаңчыл ёзугаар дүлөй т бижиир сөстөрни;
- **-дыр, -дир, -тыр, -тир, -ла, -ле ...** дээн чижектег артынчыларның шын бижилгези;
- дефистеп бижиир нарын сөстөрни;
- домак сөөлүнгө улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин салыры;
- чаңгыс аймак кезигүннерни чартык сек-биле аңгылаары;
- минутада 100 хире сөстүг сөзүглелди шын, тода медреседиг номчууру;
- сөзүглелче айтырыглар салып билири;
- сөзүглелди уткалыг кезектерге чарары база бөдүүн план тургузары;
- план ёзугаар сөзүглелдин утказын дамчыдары (чугаалаары);
- номчаан чогаалының дугайында чугаалап билири;
- очулга болгаш тайылбыр словарьны ажыглап билири.

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАН

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Хуну	
			план	факт
1	Катаптаашкын.	1	04.09	
2	Фонетика. Уннер болгаш ужуктер.	1	06.09	
3	Уннер болгаш ужуктер. Слог	1	11.09	
4	Ажык эвес уннернин ужктерин дакпырлап бижири.	1	13.09	
5	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер.	1	18.09	
6	Катаптаашкын	1	20.09	
7	Хыналда диктант	1	25.09	
8	Частырыглар-биле ажыл. Домак.	1	27.09	
9	Домак.	1	02.10	
10	Созуглел.	1	04.10	
11	Бодуун домак.	1	09.10	
12	Нарын домак.	1	11.10	
13	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар.	1	16.10	
14	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар.	1	18.10	
15	Чангыс аймак кежигуннернин холбажыр аргалары.	1	23.10	
16	Чангыс аймак кежигуннернин холбажыр аргалары.	1	25.10	
17	Хыналда диктант.	1	30.10	
18	Частырыглар-биле ажыл. Дорт чугаа.	1	01.11	
19	Диалог.	1	06.11	
20	Адалга.	1	08.11	
21	Сос тургузуу. Кожумактар.	1	13.11	
22	Чогаадылга кожумактары.	1	15.11	
23	Оскертилге кожумактары.	1	20.11	
24	Дефистеп бижиир нарын состер.	1	22.11	
25	Сос тургузуу. Дазыл	1	27.11	
26	Чуве ады. Чуве адынын утказы.	1	29.11	
27	Чуве аттарынын падежтерге оскерлири.	1	04.12	
28	Чуве аттарынын падежтерге оскерлири.	1	06.12	
29	Адаарынын падежи.	1	11.12	
30	Хамаарыштыларынын падежи.	1	13.12	
31	Бээринин падежи.	1	18.12	
32	Онаарынын падежи.	1	20.12	
33	Турарынын падежи.	1	25.12	
34	Унеринин падежи.	1	27.12	
35	Углаарынын падежи.	1	10.01	
36	Диктант.	1	15.01	
37	Частырыглар-биле ажыл.	1	17.01	
38	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири.	1	22.01	
39	Чуве адынын хамаарылга хевири.	1	24.01	
40	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири.	1	29.01	

41	Демдек ады.	1	31.01	
42	Диктант.	1	05.02	
43	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын	1	07.02	
44	Укталган богаш укталбаан демдек аттары.	1	12.02	
45	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары.	1	14.02	
46	Сан ады.	1	19.02	
47	Диктант	1	21.02	
48	Частырыглар-биле ажыл	1	26.02	
49	Ат орну. Арыннын ат оруннары.	1	28.02	
50	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири.	1	04.03	
51	Кылыг созу	1	06.03	
52	Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири.	1	11.03	
53	Кылыг созунун амгы уези.	1	13.03	
54	Кылыг созунун эрткен уези.	1	18.03	
55	Кылыг созунун келир уези.	1	20.03	
56	Кылыг созунун дужаал хевири.	1	01.04	
57	Кылыг созунун даар хевири.	1	03.04	
58	Наречие.	1	08.04	
59	Хыналда диктант.	1	10.04	
60	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын	1	15.04	
61	Чыл тончузунде катаптаашкын.	1	17.04	
62	Домак.	1	22.04	
63	Сос. Состун тургузуу.	1	24.04	
64	Кошкак ыыткыр болгаш кошкак дулей ажык эвес уннерни шын бижири.	1	29.04	
65	Чугаа кезектери. Катаптаашкын.	1	06.05	
66	Демдек ады. Катаптаашкын	1	13.05	
67	Кылыг созу. Катаптаашкын	1	15.05	
68	Катаптаашкын.	1	22.05	
Итого		68		